מסעי ב*

א. אויפן פסוק[1] „והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה", זאָגט דער רמב"ן: „על דעתי זו מצות עשה היא יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם .. ומה שהפליגו רבותינו במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה .. בכאן נצטווינו במצוה הזו". נאָר מער: אין זיינע השגות והשלמה צו ספר המצות להרמב"ם רעכנט עס דער רמב"ן אַריין אין מנין המצות[2] אָלס א באַזונדערע מצוה (ניט ווי שיטת הרמב"ם). און ער איז מאריך אין דעם און זאָגט, אז דאָס איז דער טעם וואָס די גמרא[3] זאָגט „כל היוצא[4] ממנה (פון ארץ ישראל) ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד ע"ז שנאמר[5] כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' גו'".

און כאָטש דער רמב"ם רעכנט ניט ישוב הארץ כו' אין מנין המצות, און ער זאָגט בכלל ניט אז דאָס איז א מצוה[6], פונדעסטוועגן געפינט מען אין רמב"ם כמה הלכות[7] אין דעם איסור אַרויס־צוגיין פון ארץ ישראל אין חו"ל[8], און צווישן זיי אויך די הלכה[9]: „לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז, שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים".

ב. צו פאַרשטיין שיטת הרמב"ם דאַרף מען פריער מבאר זיין דעם המשך וסיום דברי הרמב"ם אין דער אויבנ־דערמאָנטער הלכה:

„כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות שנאמר[10] בבלה יובאו ושמה יהיו".

דער מקור פון דער הלכה איז (ווי דער כס"מ איז מציין) אין מס' כתובות וואו די גמרא ברענגט צוויי מימרות פון ר"י: „א"ר יהודא כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם"[11]; און נאָכ־דעם ווערט דאָרט געבראַכט[12]: „א"ר יהודא אמר שמואל כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות".

זיינען ידוע[13] די שאלות אין דעם:

---

*) וסיום מס' כתובות.

1) פרשתנו לג, נג. — בכמה ענינים דלקמן (בפנים ובהערות) — ראה ג"כ אנציקלופדיא תלמודית ערך א"י, וש"נ. ארץ חמדה (אה"ק, תשי"ז) שער א', ובפרט שם סי' ה'.

2) מ"ע ד. וראה גם רמב"ן אחרי יח, כה.

3) כתובות קי, ב.

4) בגמ': „כל הדר בחו"ל כו'". וראה לקמן הערה 56.

5) ש"א כו, יט.

6) וראה מג"א לסהמ"צ שם. ובהנסמן לקמן הערה 57.

7) הל' מלכים פ"ה ה"ט ואילך.

8) וגם הדינים שבמשנה (כתובות שם. הובא ברמב"ן פרשתנו) הכל מעלין לא"י כו' — רמב"ם פי"ג מהל' אישות הי"ח ואילך. וראה רמב"ם הל' עבדים פ"ח ה"ט.

9) הלכות מלכים שם הי"ב.

10) ירמי' כז, כב.

11) שם קי, סע"ב.

12) קיא, א.

13) ראה מהרי"ט כתובות שם. לח"מ לרמב"ם. הגהות עמק המלך לרמב"ם שם. עיון יעקב לע"י. שו"ת אבנ"ז יו"ד סי' תנד אות מג ואילך. ועוד.

א) ווי איז דער רמב"ם כולל ביידע מימרות פון גמרא צוזאמען — די ראי' פון פסוק („בבלה וגו'") ברייגט דאך ר"י אין דער ערשטער מימרא לגבי דעם איסור יציאה פון בבל אין א"י, און דער רמב"ם ברייגט עס ביים איסור יציאה פון בבל לשאר ארצות (וואס דאס איז די צווייטע מימרא פון ר"י[14])?

לפי"ז ווערט קשה ממ"נ: אויב מיט זיין לשון „אסור לצאת מבבל לשאר הארצות" מיינט דער רמב"ם כולל זיין אויך א"י[15] (ווי דער כס"מ זאגט), ווייל ער לערנט אז „בבלה יובאו וגו'" קומט ממעט זיין אלע ארצות — איז ניט מובן וואס איז דער אויפטו אין גמרא פון דער צווייטער מימרא פון ר"י (בשם שמואל) וואס אסר"ט „לצאת .. לשאר ארצות" אויף דער ערשטער מימרא פון ר"י (בסתם) וואס ער לערנט ארויס דעם איסור לצאת מבבל לא"י פון פסוק „בבלה וגו'" — וויבאלד אז משמעות הכתוב איז כולל סיי א"י און סיי שאר ארצות[16]?

און אויב דער לימוד פון „בבלה וגו'" אין דער ערשטער מימרא דר"י איז ממעט נאר די עלי' פון בבל אין א"י און ניט יציאה לשאר ארצות און די צווייטע מימרא, וואס טוט אויף דעם איסור „לצאת מבבל לשאר ארצות", מיינט נאר שאר ארצות און ניט א"י[17] — האט דאך דער רמב"ם געדארפט זאגן: אדער (דעם לשון פון דער ערשטער מימרא דר"י) „כך אסור לצאת מבבל לא"י"[18], אדער, וויבאלד ער זאגט „לשאר הארצות" ווי די צווייטע מימרא, האט ער ניט געדארפט ברייגען דעם לימוד פון פסוק „בבלה וגו'"[19]?

ב) ס'איז לכאורה אן סתירה אין דברי הרמב"ם גופא: פון התחלת הדין „כשם שאסור לצאת מהארץ לחו"ל כך אסור לצאת מבבל כו'" איז משמע אז דער איסור יציאה מבבל איז מצד הסברא — מצד דער זעלבער סברא וואס „אסור לצאת מהארץ" — דערנאך איז ער מסיים „שנאמר בבלה יובאו", ד. ה. אז דער איסור איז ניט מצד א סברא (כשם — כך), נאר מצד דעם פסוק, וואס ער האט ניט קיין שייכות צו דער יציאה מא"י לחו"ל.

ג) בעצם הענין: ווי ברייגט דער רמב"ם פון „בבלה יובאו" א ראי' אז אידן טארן ניט ארויסגיין פון „בבל לשאר הארצות" בעת דער פסוק רעדט גאר וועגן די כלי שרת, און ווי עס איז מוכח אויך פון גמ'[20], וואס דעריבער ברענגט ר"י א צווייטן פסוק[21].

---

14) ודוחק לומר שגורס (בגמרא) „שנאמר בבלה יובאו וגו'" בדברי ר"י אמר שמואל.

15) אף שפשטות הלשון „לשאר הארצות" משמעותו לבד ארץ ישראל.

16) ראה לח"מ שם. הפלאה כתובות שם.

17) ע"ד שפי' במהרי"ם שי"ף (ועוד): דתרי מילי הן .. מבבל לא"י בעשה לשאר ארצות אסור משום ישיבה כו'.

18) כמ"ש במהרי"ט שם. בפנ"י לכתובות שם כ', דר"י איירי באותן בני גולה שנשארו מגלות ראשון או מבניהם כו' (וכ"כ במהרי"ט. ובכ"מ). ור"י אמר שמואל „כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות", היינו שהוגלו בגלות שני ובאו לבבל דרך מקרה דאס"ה אסור לחזור, אבל ראה הפלאה שם, דמ"ש ר"י מבבל לא"י רבותא נקט. ועוד ועיקר: פירושו הוא לפי הסברת רש"י לפי שיש שם ישיבות כו' כדלקמן, ולא לפי' הרמב"ם (ועפ"ז מובן גם שאין לפרש לדעת הרמב"ם כמו שפי' במהרי"ם שיף שבהערה הקודמת). וראה לח"מ שם.

19) ועפ"ז מובן שאין לתרץ שהוא ע"פ הכלל (הובא ביד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד') שהרמב"ם נקט הדרשא היותר פשוטה, כי הרי"ז רק כשאין נפק"מ לדינא, משא"כ בנדו"ד.

20) כתובות שם.

21) וראה בפנ"י הפלאה (ועוד) בפי' הגמרא.

ג. אויך דאַרף מען פאַרשטיין כמה דיוקים אין לשון הרמב"ם וואָס ער איז משנה פון לשון הגמרא:

א) אין גמרא איז דער לשון „כשם שאסור לצאת מארץ ישראל", און דער רמב"ם שרייבט „מהארץ".

און מ'קען ניט זאָגן אַז דאָס איז צוליב קיצור הלשון, וואָרום אין דער הלכה [22], און אַזוי אויך אין די פריערדיקע הלכות [23], זאָגט ער כמה פעמים דעם לשון ארץ ישראל.

ב) אין גמרא שטייט „כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל", און לשון הרמב"ם איז „מהארץ לחוצה לארץ".

ג) די גמרא ברענגט אויך דעם המשך פון פסוק „(בבלה יובאו ושמה יהיו) עד יום פקדי אותם נאום ה'", און דער רמב"ם ברענגט נאָר התחלת הכתוב „בבלה יובאו ושמה יהיו".

ד. דער ביאור בכל זה:

אין דעם טעם פון איסור יציאה מבבל לשאר ארצות געפינט מען צוויי דעות: דער רמב"ם ברענגט אויף דעם דעם פסוק „בבלה יובאו", און רש"י זאָגט „לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד" [24]. די נפק"מ צווישן זיי איז: לויט דעת רש"י איז דער איסור יציאה חל נאָר כל זמן ס'זיינען דאָ ישיבות אין בבל, אָבער ווען עס ווערן דאָרט בטל די ישיבות מעג מען אַרויסגיין פון דאָרט: דאָקעגן לדעת הרמב"ם, אַז דאָס איז מצד דעם פסוק „בבלה יובאו", איז משמע אַז דער איסור איז דאָ אַלעמאָל.

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין, דער פסוק רעדט דאָך וועגן דעם זמן פון גלות ראשון, וואָס דעמאָלט זיינען די אידן פאַרטריבן געווארן איז גלות בבל, אָבער דער גלות בחורבן ביהמ"ק השני איז דאָך ניט געווען לבבל — איז פאַר־וואָס זאָל דער איסור בבלה יובאו זיין אויך בא דעם גלות, וואָס ער איז גאָר גלות אדום?

תוס' [25] ענטפערט אויף דעם: „י"ל דבגלות שני נמי קפיד קרא". אָבער דאָס גופא פאַדערט ביאור: לכאורה, פון וואַנעט איז די הוכחה אַז אויך בגלות שני (חאָטש ער איז ניט „בבלה") נמי קפיד קרא [21]?

נאָכמער איז ניט מובן לויט'ן פירוש פון כס"מ, אַז מיטן איסור „לצאת מבבל לשאר הארצות" מיינט דער רמב"ם אויך ארץ ישראל — מ'גיעפינט דאָך אַז כמה אמוראים [26] האָבן עולה געווען מבבל לארץ ישראל [27];

ביז אַז רבותיו של ר"י (בעל המימ־רא), רב ושמואל [28], האָבן פריער גע־לערנט אין בבל, פון דאָרט עולה געווען אין ארץ ישראל און שפעטער זיך צוריקגעקערט אין בבל [29], וואָס לכאורה, ע"פ כהנ"ל, האָבן זיי פריער ניט גע־טאָרט עולה זיין פון בבל אין ארץ ישראל, און דערנאָך ניט געטאָרט יוצא זיין פון ארץ ישראל לבבל.

ס'איז שווער צו זאָגן אַז די אַלע וואָס האָבן עולה געווען לא"י, ובפרט רב

22) בתחילתה. הובא לעיל סוס"א.
23) ריש הלכה ט', י' יא.
24) וראה גם מאירי ובשטמ"ק שם.

25) ד"ה בבלה כתובות שם.
26) ראה גם המשך הגמרא כתובות שם. וראה סידור יעב"ץ בתחילתו (סולם בית א־ל אות ו').
27) כמו שהקשו במפרשים.
28) רש"י סוכה ט, א ד"ה כי אמריתה. ע"ז טז, ב ד"ה רב יהודה. ועוד.
29) ראה סדר הדורות ערך שמואל אות ג.

ושמואל, האלטן ניט ווי ר"י (צי ווי ר"י אמר שמואל)[30], און אויך — אז אעפי"כ פסק'נט דער רמב"ם[31] „כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות".

ה. נקודת הביאור בזה:

אין דעם וואס א"י איז אויסגעטיילט פון אלע ארצות זיינען בכלל דאָ צוויי ענינים: א) דאס וואס דער מדרש[32] זאגט: „חביבה א"י שבחר בה הקב"ה"; ב) דאס וואס ארץ ישראל איז אן ארץ קדושה, ווי ער זאגט אין מכילתא[33] אז „עד שלא נבחרה ארץ ישראל היו כל הארצות כשרות לדברות משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות"[34].

און אין די צוויי ענינים באשטייט די שייכות פון אידן מיט א"י: א) מצד בחירת הקב"ה — וכמרז"ל „בחר בארץ ישראל כו' ובחר לחלקו ישראל כו' אמר הקב"ה יבואו ישראל שבאו לחלקי וינחלו את הארץ שבאה לחלקי"[35]. ב) מצד קדושה וואס איז דאָ אין ביידן, אין א"י און אין די אידן, וואס זיי זיינען אן „עם קדוש"[36].

דער אונטערשייד צווישן די צוויי ענינים דריקט זיך אויך אויס (צווישן אנדערע) אין דעם נאמען פון דער לאנד: מצד דער קדושה ווערט זי אנ־גערופן „ארץ ישראל" דוקא, שולל „ארץ כנען" וכיו"ב, וואָרום די קדושה האט ניט קיין שייכות לארץ כנען; דאקעגן מצד בחירת הקב"ה בארץ ישראל מוז זי ניט אנגערופן ווערן דוקא „ארץ ישראל", מ'קען איר אנרופן אויך „ארץ כנען"[37], וכיו"ב, וואָרום די בחירה פון אויבערשטן איז געווען „כשבראָ (הקב"ה) העולם חלק הארצות לשאר האומות ובחר בארץ ישראל".

לויט דעם קומט אויס אז אויך אין דעם איסור יציאה פון ארץ ישראל זיינען דאָ צוויי ענינים: א) מצד קדושת הארץ[38] (וואס דאס איז אויך נוגע לקיום המצות התלויות בארץ[39]), ב) מצד דער

---

30) מלבד ר"ז שמפורש בגמרא (כתובות שם) ד„הוה קמשתמיט מיני' דרב יהודא". ובברכות (כד, ב) „רבי אבא הוה קמשתמיט כו'".

31) לפי' הכס"מ שכולל א"י.

32) תנחומא ראה ח. וראה במדב"ר פ"ג, ח. ובהנסמן לקמן הערה 34.

33) בתחילתו.

34) וראה המשך המכילתא שם. וראה תנחומא בהר א (בסופו) „חביבה עלי ארץ ישראל שקדשתי אותה מכל הארצות". ובמדב"ר פ"ז, י (בתחילתו) „א"י ששם השכינה חונה". ולהעיר מספרי זוטא בתחילתו ובמדב"ר (שם, ח): „ארץ כנען כשירה לבית השכינה".

35) תנחומא ראה שם. וראה מדרש רבה פרשתנו פכ"ג, ז (בסופו).

36) וראה תשב"ץ ח"ג סימן ר', כפתור ופרח פ"י (ועוד) שמפרטים פרטים בקדושת א"י עצמה.

37) להעיר מהכתובים בפרשתנו (לג, נא ואילך) שקוראו „ארץ כנען" או „הארץ". אבל כ"ה בכ"מ בתורה (ראה אנצ' תלמודית שם), ובמדב"ר פרשתנו שם, ז: אני אכניס את ישראל שהן חביבין עלי לארץ שחביבה עלי שנאמר .. ארץ כנען.

38) בשו"ת מהרי"ט ח"ב סי' כח, דכל הדינים דמתניתין דהאיש כופה כו', עיקר הטעם משום קדושת א"י ומצות ישיבתה הוא אפילו בזה"ז כו' ולא משום קיום המצות כו'. אבל שם הוא לפי דעת הרמב"ן במ"ע דישוב א"י, אבל ראה חת"ס יו"ד סי' רלד שגם לדעת הרמב"ם כו' הוא מצד קדושה. וראה כפו"ס פ". אבני נזר שם אות לג. וראה קונטרס „בעניני כולל חב"ד" לכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע (ירושלים, תרס"ז. נדפס באג"ק שלו ח"ד ע' קעב) ס"ז ואילך. ובהערה הבאה.

39) ברשב"ם ב"ב (צא, א) ד"ה אין יוצאין כו' „שמפקיע עצמו מן המצות" (ומזה מוכח לכאורה דלא ס"ל כהרמב"ן דיש מ"ע בישוב א"י). ובתשב"ץ ח"ג סי' ר' (וראה שם סי' קצח) דדין דכופין לעלות הוא רק לחיוב מצות. וכ"כ בשו"ת מהרי"ט ח"א סמ"ו.

והנה לכאורה נפק"מ אם הוא מצד קדושת שכינה לבד או מצד מצות, לענין עבר הירדן (לכמה דיעות) וכמ"ש בתשב"ץ שם (משא"כ לדעת רש"י פרשתנו לד, ב. אוה"ת מטות לב, ז. דברים ב, כ. ג, יג. וראה

בחירה פון אויבערשטן אין ארץ ישראל וואָס ער האָט עס אָפּגעגעבן אידן[40].

ו. עפ"ז זיינען מובן דברי הרמב"ם „כשם שאסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ כך אסור לצאת מבבל לשאר הארצות":

דער איסור יציאה וואָס איז פאַר־בונדן מיט קדושת המקום, מצד קדושתה, איז שייך נאָר ביי ארץ ישראל; משא"כ דער איסור יציאה וואָס קומט מצד דעם וואָס דער אויבערשטער האָט דעם מקום בוחר געווען אָלס וואוינ־ארט פאַר אידן, אין דעם גלייכט זיך

מהרי"ט שם דחיוב כפי' למצות הוא רק באי"י המקודשת) — או ע"פ לענין (סוריא או) שאר הארצות שכבשום לאחרי א"י, שבספרי (עקב יא, כד) איתא „שהמצות נוהגות שם". וראה בארוכה ע"ד עבר הירדן בלקו"ש חי"ג ע' 5-124 הערה 20 ובהמצויין שם. ואכ"מ.

40) ובזה לכאורה פשוט שזהו רק באי"י שבחר בה הקב"ה ולא בעבר הירדן ושאר ארצות שכבשום.

ולהעיר שגם בחיוב תרו"מ י"ל ע"ד ב' אופנים אלה:

א) מצד קדושת הארץ, כפשטות לשון הרמב"ם ספי"ו מהל' ביהב"ח. הל' תרומות פ"א ה"ה.

ב) כיון שהקב"ה בחר באי"י ונתנה לישראל וזהו ארצם גם בפועל (היינו לאחרי כבוש וחילוק דוקא) • [שלכן (לכמה דיעות) לא הובאו במתניתן דכלים פ"א מ"ו בזה „דא"י מקודשת מכל הארצות כו" — מנ"ח מצוה רפד אות ו'. וראה משנה אחרונה שם], וכיון ששבט לוי לא נטלו חלק בארץ לכן צריך ליתן להם תרו"מ. ונפק"מ להלכה בנוגע לסוריא ועוד. וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"א ובהשגת הראב"ד שם הי"ז ובכס"מ שם (וראה פרש"י ורמב"ן שופטים יח, א־ב). אבל ראה פרשת דרכים דרך הקודש ששי. והאריכו בזה במפרשי הרמב"ם בכ"מ. ואכ"מ.

•) ולכאורה אפשר להעמיס זה גם בהרמב"ם שס"ל (ספ"א מהל' תרומות) שחיוב תרו"מ מדאורייתא הוא רק כ„שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כו". אבל ראה צפע"נ שם ד„רבינו ז"ל כיון דמצריך ב' דברים כו".

ז. אויף דעם ברענגט דער רמב"ם דעם פסוק „שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו" — אַ ראי' אַז דער אויבערשטער האָט בוחר געווען בבל אָלס מקום הגלות פאַר אידן.

אויס (אין אַ באַשטימטער צייט) בבל מיט א"י: כשם ווי דער אויבערשטער האָט בוחר געווען א"י פאַר אידן פאַר דעם אָרט פון שלימות החירות והגאולה פון גלות מצרים*40, און דערנאָך — פאַר שנים כתיקונן (און אידן כתיקונן), אַזוי האָט דער אויבערשטער בוחר געווען בבל אָלס דעם אָרט פון גלות[41] פאַר אידן[42], פאַר זמן הגלות (און אידן זיינען בשייכות צו „חטאינו")

און דעריבער איז דער רמב"ם מדייק „כשם שאסור לצאת מהארץ וכו" — ניט „מארץ ישראל", נאָר „הארץ"[43] מיט אַ ה' הידיעה: דער ארץ וואָס איז פון תמיד אויסגעטיילט און אויסדרוויילט פון אָלע ארצות דערמיט וואָס הקב"ה האָט עס בוחר געווען, וואָס מיט דעם איז ער מדגיש אַז דער איסור יציאה וואָס ער רעדט דאָ איז ניט מצד קדושת ארץ ישראל, נאָר מצד דעם וואָס דער אויבערשטער האָט עס בוחר געווען אָלס ארץ פאַר אידן; און בזמן הגלות איז דער זעלבער טעם חל אויף דער יציאה פון בבל כשם ווי אויף דער יציאה פון א"י.

---

*40) וכמש"נ: והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו' והבאתי אתכם אל ארץ גו' (וארא ו, ו־ח).

41) ע"ד ערי מקלט — ליחיד באי"י עצמה.

42) ולפרש"י הפירוש „כשם שאסור לצאת" הוא בענין השני, שכשם שאסור לצאת מא"י מצד קדושתה כך מבבל אסור לצאת מפני קדושתה (לח"מ לרמב"ם הל' מלכים שם). אבל מ"מ אין הלשון „כשם .. כך" מתיישב כ"כ, שהרי קדושתם אינה שווה, דבא"י הוא מצד עצם קדושתה ובבל מצד לומדי תורה שבה. אבל ראה לקמן הערה 48.

43) וראה לעיל הערה 37.

און כאטש אז דער פסוק רעדט וועגן כלי שרת, און דער מהרש"א [44] זאגט אז לפי"ז איז דאס ניט קיין „לשון ציווי", נאר „ירמי' מתנבא שכן יהי'", לערנט דער רמב"ם ניט אזוי, נאר אפילו בנוגע די כלי שרת איז דאס אויך א ציווי, ד. ה. אז מ'טאר די כלי שרת ניט ארויסנעמען פון בבל אפילו אויב ס'וועט זיין א מעגליכקייט אויף דעם[45], נאר „שמה יהיו".

און פון דעם פארשטייט מען אויך בנוגע צו אידן, אז בבל האט דער אויבערשטער אויסגעקליבן אלס זייער ארט פון מקום גלות, און זיי טארן פון דארט ניט ארויסגיין[46].

ובמילא איז מובן, אז אין דעם איז ניטא קיין אונטערשייד צווישן זמן גלות ראשון און זמן גלות שני, וויבאלד מ'געפינט אז דוקא בבל האט דער אויבערשטער בוחר געווען אלס גלות־ארט אין אן אופן פון „שמה יהיו" של קביעות, ע"ד בחירת הקב"ה אין ארץ ישראל באופן של קביעות פאר דעם זמן הגאולה ושנים כתיקונם[47].

לויט דעם קען אויסקומען נאך א נפק"מ צווישן די שיטות פון רש"י (ומאירי) און רמב"ם: לדעת רש"י, אז דער טעם האיסור איז „לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה" איז מובן אז אין פאל וועו די ישיבות המרביצות תורה זיינען (ניט אין בבל, נאר) אין אן אנדער מדינה, דארף דארטן חל זיין דער איסור יציאה לשאר ארצות[48]; לדעת הרמב"ם אבער, אז דאס איז מצד בחירת הקב"ה בבבל אלס דעם מקום הגלות, איז מובן אז דער איסור בלייבט בלויז ביי דער יציאה פון בבל (און ניט ביי דער יציאה פון אן אנדער מקום תורה)[49], וואס איז בדומה צו דער יציאה „מהארץ לחוצה לארץ".

ח. עפי"ז ווערן מוסבר די אנדערע דיוקים: א) וואס דער רמב"ם זאגט ניט

---

44) חדא"ג כתובות שם.

45) וכ"פ בהפלאה (ועוד) שם.

46) ולדעת הרמב"ם מה שלא הובא הכתוב „בבלה יובאו גו'" במימרא ד„ר"י אמר שמואל" — י"ל (בדוחק עכ"פ) דסמך ע"ז שכבר הביאו ר"י עצמו, אף שהוא הביאו לענין העלי' מבבל לא"י. וראה לקמן בפנים.

47) ע"פ הכלל אפושי מחלוקת לא מפשינן (נסמן לקמן הערה 69) י"ל שגם לדעת הרמב"ם הבחירה בבבל (לגלות — גם בגלות שני) שייכת היא לזה ששם גלתה התורה • [וכדרז"ל עה"פ (מ"ב כד, יד) החרש והמסגר (ראה גטין פח, סע"א. וש"נ)] בגלות יכני' ואחי"כ ע"י ר' חייא ובניו (סוכה כ, א), רב ושמואל וכו' (וראה תנחומא נח ג: וישבו בתורתן בבבל מן אותה שעה עד היום ולא שלט בהן לא אדום ולא יון כו', עיי"ש). והיינו כי בבל בעצם הוא מקום מסוגל לתורה יותר משאר ארצות ולכן בחר בה (וראה סידור יעב"ץ שם). אלא שלדעת הרמב"ם מכיון שלמדין זה מהכתוב „בבלה יובאו" גם כשבטל הטעם — לימוד התורה שבבבל — לא בטל האיסור. משא"כ לדעת רש"י. וראה לקמן בפנים.

48) כן משמע מפשטות לשון רש"י, וכן מפורש במאירי כתובות שם •. בשטמ"ק (ועד"ז בהפלאה) שם: לפי שיש בה ת"ח ושכינה היא בבבל בני כנישתא כו' כדאיתא במגילה — אבל ג"ז שייך ל„כל מקום שגלו" ד„שכינה עמהם", כבתחילת הסוגיא שם (מגילה כט, א). ולהעיר מהמשך דברי המאירי שם: משיגים כו' וזוכים ליהנות מזיו השכינה.

49) גם לפי המבואר בהערה 47, כפשוט.

•) ועד"ז לאידך, שגם לדעת רש"י היתה הבחירה בבבל כדלקמן בפנים סי"ב.

•) במאירי שם: שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם דינו כארץ ישראל. ומזה מקור מפורש בנגלה (ככל ענינים שבפנימיות התורה) למאמר רבותינו נשיאינו (אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ח"א ע' תפה. לקו"ש ח"ב ע' 621) במענה לשאלה האם לנסוע לא"י: „ווילסט פאָרן קיין ארץ ישראל? — מאך דא ארץ ישראל!" — שאז כאילו הוא דר בא"י (כמאמר ר"י בגמ' שם (לענין בבל). וכבמאירי שם), ואסור לצאת משם כו'.

„כשם שאסור לצאת מהארץ לבבל".
ב) וואָס ער זאָגט ניט „כך אסור לצאת מבבל לארץ ישראל" (לויט דעם כס"מ).
ג) וואָס ער פירט ניט אויס — ווי אין גמרא — „עד יום פקדי אותם נאום ה'".

אין דעם איסור יציאה מהארץ, מצד בחירתה דורך הקב"ה, איז בבל גלייך און איז כלול אין „חוץ לארץ"; אָזוי אויך אין דעם איסור יציאה מבבל, מצד בחירת הקב"ה (אָלס מקום גלות), איז (לדעת הכס"מ) א"י גלייך מיט שאר ארצות: און לפי"ז איז אויך מובן, אז דאָ איז נוגע נאָר „בבלה יובאו ושמה יהיו", אז דער אויבערשטער האָט בוחר געווען בבל אָלס מקום קבוע לגלות, אָבער ניט דעם סיום הכתוב[50].

דאָקעגן ר"י אין דער גמרא ברענגט יע דעם סיום הכתוב, וואָרום ער זאָגט „כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה", און בשייכות צו עולה זיין קיין א"י איז דאָס אויך (ובעיקר) מודגש אין סיום הכתוב „עד יום פקדי אותם נאום ה'", אז מ'זאָל זיך ניט אומקערן קיין א"י „עד יום פקדי אותם".

ט. לויט דעם איז פאָרשטאָנדיק דער המשך ההלכות אין רמב"ם: נאָך די הלכות[51] ופרטי דינים אינעם איסור צו וואוינען אין ארץ מצרים און אויס־פירענדיק אז דער איסור „לשכון בה וכו'" איז „מפני שמעשי' מקולקלין יותר מכל הארצות כו'" — איז ער ממשיך אין הלכה ט' אין דעם קצה ההפכי „אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם" וואָס דאָס איז בעיקר מצד דער קדושה וואָס איז דאָ אין א"י לגבי שאר הארצות.

און אין דעם ענין פון קדושת א"י איז דער רמב"ם ממשיך אין די ווייטער־דיקע הלכות „גדולי החכמים היו מנשקין על תחומי ארץ ישראל כו', אמרו חכמים כל השוכן בארץ ישראל עונותיו מחולין וכו'"[52].

און נאָכדעם ערשט אין הלכה י"ב זאָגט ער דעם דין „לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עכו"ם ואל ידור בחוצה לארץ .. שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים ובפורעניות הוא אומר ואל אדמת ישראל לא יבאו" —

וואָס אין דעם איז ניט קיין הכרע מצד וועלכן ענין דאָס איז, עס זיינען דאָ ביידע טעמים: צוליב דער קדושה מיוחדת וואָס אין א"י מצד השראת השכינה, ווי ס'איז משמע פון דעם לשון אז „היוצא לחוצה לארץ כאילו עובד ע"ז"[53], צוליב דעם וואָס דער איסור בערשטער האָט בוחר געווען א"י

---

50) ומה שלדעת הכס"מ לא הביא הרמב"ם הא ד„עובר בעשה", י"ל שס"ל שזהו רק אסמכתא „שכך מצינו הרבה מקומות בתלמוד שקורא עשה לדבר שאינו אסור אלא מדרבנן" (תר"י ברכות טז, ב ד"ה ויש. רא"ש שם סט"ו ובמו"ק פ"ג ס"ג). וכן מצינו דעת הרמב"ם גם בכתוב שבתורה, ולדוגמא: ביומא (יט, ב) השח שיחת חולין עובר בעשה שנא' ודברת בם, וברמב"ם הל' דיעות (פ"ב ה"ד) ליתא. וכן ברמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ה „אסור לדבר כו'" (משא"כ בשו"ע אדה"ז שהביאו — הל' ת"ת פ"ג ס"ה. או"ח סקנ"ו סט"ז). ואכ"מ.

51) ה"ז וח' בהל' מלכים שם.

52) שכל הנ"ל (גם איסור יציאה לדעת הרמב"ם) הוא מצד עצם קדושת הארץ, קדושת שכינה, ולא מצד חיוב מצות — ראה תשב"ץ שם סי' ר בתחילת הסימן. כפר"פ שם. רדב"ז לרמב"ם הל' סנהדרין פ"ד ה"ו, ובהמצויין בהערה 38.

53) ראה רמב"ן אחרי שם. כפר"פ שם. הפלאה כתובות שם. ועוד. אבל במאירי כתובות שם: שחוצה לארץ דירת קבע לגוים ולעכו"ם ואי אפשר שלא ללמוד מדרכיהם.

(וכדמשמע בה"שנאמר", וואס ער רופט איר אן (און זאגט דעם טעם) "נחלת ה'") און איר אפגעגעבן די אידן[54] [וואס עפי"ז יומתק: וואס ער שרייבט "שכל היוצא לחו"ל כאילו עוע"ז" (היפך הבחירה), ניט ווי אין גמרא[55] "שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוקה וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוקה"[56] (ועד"ז בהלכה זו עצמה), און דערנאך איז ער מרמז אויך דעם צווייטען טעם און איז מאריך און איז מסיים "ואל אדמת ישראל"].

און דעריבער שרייבט דאס דער רמב"ם צום סוף פון אלע הלכות פון מעלת א"י, ניט (ווי עס האט לכאורה געדארפט זיין דער סדר) אין אנפאנג פון די דיני א"י — פאר דעם "אסור לצאת מארץ ישראל"[57], ווייל דאָ רעדט ער (אויך) די מעלת הבחירה פון א"י.

און דעריבער ווען ער קומט, בהמשך לזה, צום איסור יציאה מבבל לשאר ארצות מצד בחירת הקב"ה, איז ער מדייק "כשם שאסור לצאת מהארץ", וואס דאס איז מדגיש אז דער איסור יציאה דאָ איז מטעם בחירת הקב"ה, וואס אין דעם גלייכט זיך אויס די יציאה מהארץ מיט"ן איסור "לצאת מבבל כו'", כנ"ל.

י. עפי"ז איז מובן, וואס מען געפינט כמה אמוראים וואס האבן עולה געווען מבבל לא"י, און מען מוז ניט זאגן אז זיי זיינען מחולק מיט ר"י (צי מיט ר"י אמר שמואל):

היות אז דער איסור יציאה מבבל לא"י (ולשאר הארצות) איז ווי דער איסור יציאה מא"י לבבל — מצד בחירת הקב"ה (ניט מצד א טעם מיוחד — לדוגמא, רצון מלכותא — אין בבל) "כשם שאסור .. כך אסור", איז מובן (יתירה מזה — כש"כ וק"ו) אז אין דעם זיינען די זעלבע היתרים פון דעם איסור יציאה, ד. ה. פונקט ווי בנוגע יציאה מא"י לחו"ל, זיינען דאָ תנאים ווען מען מעג, ווי דער רמב"ם פסק'נט[58] "ללמוד

---

54) ולהעיר, שבגמרא כתובות שם למדו זה ממ"ש "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים". ובתוספתא ע"ז פ"ה ה"ב "כל זמן שאתם בארץ כנען הריני לכם לאלקה כו'" ומה שהרמב"ם לא כתבו — י"ל, לפי שנקט מסקנת הלימוד שבגמרא.

55) וכן בתוספתא שם.

56) שהלשון "הדר בא"י כמי שיש לו אלקה והדר בחו"ל כו'" מורה (ענין דהמשך וקביעות וגם) שזהו מחמת קדושת הארץ והעדר הקדושה שבחו"ל (וכגירסא זו הביא הרמב"ן אחרי שם, בהמשך לקדושת הארץ שמושגחת מאת הקב"ה לבד ואינה מקיימת עוברי עבירה כשאר ארצות כו', אף שבסהמ"צ שם כ' "כל היוצא ממגה ודר בחו"ל יהא בעיניך כו'"), משא"כ ל' הרמב"ם "שכל היוצא לחו"ל כו'" (רגע דהיציאה, וגם) שאינו מדגיש הקדושה שבהארץ שיש להדר בה, וי"ל שזהו לפי שמניח הארץ שבחר בה הקב"ה ונתנה לישראל.

אבל ראה שד"ח כללים מערכת כ' כלל עח שכן היתה גירסת הרמב"ם בגמ' (וכבתוספתא ע"ז שם. ספרא בהר (כה, לח) ואבות דר"נ (פכ"ו מ"ב) — בשינוי לשון, ששם מתחיל כל המניח א"י ויוצא כו' (תוספתא ואבות דר"נ), ובספרא כל היושב בא"י כו' וכל היוצא כו').

57) דהרי בתחילה הו"ל להביא החיוב "לעולם ידור אדם בא"י ואח"כ איסור היציאה. ומזה מוכח לכאורה שענין אחר הוא, ואיסור יציאה אינו מטעם זה וגם לא מטעם מצות ישוב א"י.

ואולי י"ל דמתחילה (בהלכה ט') כ' איסור מפורש "אסור לצאת מא"י כו'", ואח"כ (בה"י) — הנהגות בקשר לחביבות הארץ, ומסיים "לעולם ידור אדם בא"י כו' שכל היוצא לחו"ל כו'", שכל זה אינו מצוה, איסור וכיו"ב.

וכבר האריכו בכ"מ בדעת הרמב"ם בישוב א"י. וראה קונטרס "בעניני כולל חב"ד" שם. בהנסמן באנצ' תלמודית ערך א"י. אבנ"ז שם. ואכ"מ.

58) שם הלכה ט'.

תורה כו' וכן הוא יוצא לסחורה", אזוי איז עס אויך בנוגע צו עלי' פון בבל לא"י (והיציאה לשאר הארצות) אז אויב ס'איז ללמוד תורה[59] ולסחורה (וכיו"ב) איז מותר לצאת.

וויבאלד אבער אז דאס איז נאר א היתר צוליב אויספירן א תכלית (תורה, סחורה), איז כשם ווי בייַ דער יציאה פון א"י לחו"ל לויט די תנאים המותרים, בלייבט ער אויך נאכדעם (בנוגע לנדו"ז) א בן ארץ ישראל און ער איז חייב לחזור*[59], אזוי איז אויך בנוגע אן עולה פון בבל לא"י בתנאים המותרים, בלייבט ער אויך בא"י א בן בבל (מצד דער בחירה אין בבל אלס גלות) און ער איז מחוייב לחזור.

נאר ס'איז דא א חילוק אין די תנאים און תכלית היציאה (או העלי'): בשעת ער איז יוצא לסחורה, איז אין דעם פארען א קצבה, און בשעת ער איז מרויח דארף ער זיך אומקערן; משא"כ דער וואס איז יוצא „ללמוד תורה", וואס דאס איז בלי קצבה, איז כל זמן עס קען אים נאך צוקומען אין לימוד התורה מעג ער בלייבן אין א"י.

עפי"ז איז מובן בפשטות וואס כמה אמוראים האבן עולה געווען מבבל לא"י, וואורום דאס איז געווען מצד דעם היתר; און די וואס זיינען דארט געבליבן בקביעות איז דאס געווען דערפאר ווייל אזוי האט זיך געפאדערט מצד זייער אופן פון לימוד התורה[60].

אבער ביי רב און עד"ז ביי שמואל, כאטש אז אויך זיי האבן עולה געווען מבבל לא"י, כדי ללמוד תורה, בשעת אבער זיי האבן דארט מקבל געווען אין לימוד התורה פון רבי וכו' איז א שלימות'דיקן אופן, האבן זיי געמוזט זיך אומקערן לבבל[61].

און נאכמער: דוקא אין בבל איז זיי שפעטער צוגעקומען אויף דעם וואס זיי האבן געלערנט אין א"י, אין עיון ופלפול דתורה (און פלפול התלמידים), וואס אין דעם איז געווען דער יתרון פון בבל אויף א"י[62].

יא. כשם ווי ס'זיינען דא צוויי מעלות אין א"י — דאס וואס הקב"ה בחר בה מכל הארצות און די קדושה וואס איז דא אין איר — אזוי זיינען דא די ביידע מעלות אויך בייַ אידן: דאס וואס אידן זיינען די וואס דער אוי־ בערשטער האט זיי בוחר געווען, און דאס וואס אידן האבן אין זיך קדושה[63] מצד זייער פארבונד מיט תורה ומצות.

און דער חילוק צווישן זיי: דאס וואס דער אויבערשטער האט בוחר געווען די

---

59) ראה שטמ"ק כתובות שם בהך דשלחי לי' אחוה כו' „תהא חכם עוד יותר כו'".

*59) כברמב"ם שם: „ויחזור לארצו". וראה תוד"ה ללמוד ע"ז יג, א.

60) או כדי ללמד תורה כו' חייא ובניו (סוטה כ, סע"א) וכיו"ב שאם ללמוד תורה מותר כ"ש ללמד תורה (וראה סידור יעב"ץ שם). ואף שבהיתר היציאה מא"י כ' הרמב"ם רק „ללמוד תורה" (ע"פ המבואר לקמן בפנים) שבזה שמלמדה נתוסף גם אצלו ע"ד מתלמידי יותר מכולם כו'.

61) ראה יומא (פז, ב) ברב „דליזיל ולגמר אורייתא בבבל".

62) כמובן מזה דשלחו מא"י סיני עדיף (סוף ברכות והוריות). ובירושלמי סוף הוריות דסידרן קודם לפילפלן, אבל בבבלי (הוריות) נשארה האבעי' (הי עדיף: חריף ומקשה או מתון ומסיק) בתיקו ולא קבלו מה דשלחו מא"י סיני עדיף. ולהעיר מפי' הר"ח (סנהדרין כד, א) במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי. וראה ד"ה אמר רבא תש"ח פי"א־יב ובהנסמן שם. לקו"ש חי"ג (ע' 32. 8-37). וש"נ.

63) וכמ"ש (ואתחנן ז, ו. ראה יד, ב): כי עם קדוש אתה לה"א, ובך בחר ה'. ובפרש"י (ראה שם): ועוד ובך בחר ה'.

איידן פון אַנדערע אומות, „ובנו בחרת מכל עם ולשון", איז ניט פאַרבונדן מיט זייער מעלה וקדושה[63] מצד תורה ומצות, ווארום דעמאָלט איז עס ניט קיין ענין פון בחירה; בחירה אמיתית איז שייך אין אן אופן וואָס ס'איז דאָ א דמיון צווישן צוויי זאכן פון וועלכע מ'איז בוחר[64] — און מיט"ן כח הבחירה קלייבט מען אויס איינע פון זיי. און דעריבער, וויבאלד אז מצד מעלת הקדושה און תורה ומצות איז ניט שייך קיין שום דמיון צווישן אידן און כל העמים, לייגט זיך דאָ ניט דער ענין הבחירה. מוז מען זאגן, אז די בחירה איז ניט צוליב קדושת ישראל, נאָר אדרבה, מצד דער בחירה פון אויבערשטן איז אין זיי נמשך געווארן קדושה וכו'.

לפי"ז קומט אויס: אז די התקשרות פון אידן מיטן אויבערשטן מצד בחירת הקב"ה איז אן עצמיות'דיקע און רירט אן אין עצם פון אידן מער ווי די התקשרות מצד זייער קדושה און תומ"צ, וואָס דאָס איז, כביכול, ווי א דבר נוסף.

אין קלאָרערע ווערטער: די התקשרות פון אידן מיטן אויבערשטן מצד בחירה איז ווי עצמותו ומהותו פאַרבינדט זיך מיט עצמות ומהות פון א אידן; די התקשרות פון אידן מצד זייער קדושה, וואָס זי קומט דורך תורה ומצות וועלכע זיינען חכמתו ורצונו ית' — (וואָס מצוה איז דאָך מל' צוותא וחיבור[65], ווערט ער דורכדעם פאַרבונדן מיטן אויבערשטן; און אזוי אויך דורך תורה, אז ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקוב"ה[66]) איז עס דאָך ניט אין אן אופן אז דער עצם פון א אידן פאַרבינדט זיך (מלכתחילה) מיט עצמותו ומהותו ית', נאָר דאָס איז דורך אורייתא, תומ"צ.

און עפי"ז איז מובן דער דיוק אין מרז"ל „חלת קשרין[67] מתקשראן דא בדא ישראל מתקשראין באורייתא ואורייתא בקוב"ה" — וואָס לכאורה זיינען דאָך דא נאָר צוויי קשרים (צווישן ישראל און אורייתא און צווישן אורייתא און קוב"ה)? נאָר די הסברה איז אז אויסער די התקשרות ע"י התורה איז דא א קשר וואָס בינדט זיי די אידן מיט"ן אויבערשטן אן שום ממוצע, מצד בחירתו ית'[68] און דעריבער איז עס תלת קשרין (בדוגמת טבעת).

יב. מ'האָט פריער מבאר געווען דעם חילוק צווישן שיטת הרמב"ם און שיטת רש"י (והמאירי): לדעת הרמב"ם איז דער איסור לצאת מבבל לשאר ארצות מצד בחירת הקב"ה, און לדעת רש"י — „לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה";

היות אבער ס'איז דאָך א כלל[69] אז „אפושי מחלוקת לא מפשינן", י"ל אז אויך לדעת רש"י והמאירי איז דא ענין הבחירה אין בבל, נאָר די בחירה גופא איז פאַרבונדן מיט קדושת התורה וואָס איז דאָ אין בבל, ובמילא בשעת אין בבל

---

64) ראה תניא פמ"ט (ע, ר"א). וראה לקמן הערה 70.

65) לקו"ת בחוקותי מה, ג.

66) ראה זח"ג עג, א.

67) בזהר שם ג' דרגין. אבל בכ"מ בדא"ח הובא תלת קשרין. ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 61 בהערות.

68) ומצד זה משפיעים ישראל בתורה („מברכים — גם מל' ברכה והמשכה — בתורה"), ע"ד דוד הי' מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה (ראה זח"ב רכב, ב. לקו"ת שלח נא, א). וראה לקו"ת פרשתנו צא, ד. ראה כט, ג.

69) ראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני התלמודים סי' יוד (לענין מחלוקת בבלי וירושלמי). שד"ח כללי הפוסקים סט"ז אות נב. דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך יוד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סי' רנז.

ווערט אויס הרבצת התורה, ווערט אויך בטל איר בחירה: אבער בנוגע לארץ ישראל איז אנדערש, און איר בחירה איז ניט מצד דער קדושה וואס אין איר (אדרבא די קדושה קומט מצד ולאחרי הבחירה), ווארום וויבאלד אז בחירת הקב"ה אין א"י איז א בחירה עצמית (— כשברא העולם), זי איז נחלת ה', און ער האט עס אפגעגעבן אידן מיט א ברית עולם אלס דעם מקום העצמי פון אידן (ניט ווי ביי בבל וואס איז צוליב גלות), דערפאר איז דארט די בחירה א נצחיות'דיקע, און דער ענין הקדושה וכו' שבא"י פועל'ט אויך דעם גילוי פון אט דער בחירה.

ווען מען עס פארשטיין פון דעם ווי דער ענין איז ביי אידן:

אעפ"י אז ס'איז דא א מעלה אין דער התקשרות פון אידן מצד הבחירה, ישראל וקוב"ה, וואס דאס איז מצד עצמותו ית' כנ"ל, איז אבער דא אויך א מעלה אין דער התקשרות מצד קדושתם, מצד התורה ומצות:

אין דעם פארבונד מצד בחירה אליין, היות אז דאס איז נאר מצד בחירתו של הקב"ה און ניט צוליב א געוויסער מעלה, איז אפילו לאחרי בחירת הקב"ה זעט זיך דאס ניט אן אין דעם נבחר באופן גלוי.

משא"כ דער קישור מצד קדושתם בתו"מ, איז דאך דאס א מעלה בעצמה וגלוי, דאס אליין איז אלקות ובגלוי[70],

ובמילא דורך די התקשרות שע"י התורה ומצות ווערט דורכדעם אויך נתגלה דער טיפערער פארבונד פון אידן מיט'ן אויבערשטן, די התקשרות מצד הבחירה[71].

---

70) ועד"ז הוא בנשמה וגוף דישראל: „ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" (תניא שם. תו"ש ע' 120). וקדושת ישראל הוא בעיקר מצד נשמתם (שהיא המקיימת התומ"צ ע"י הגוף).

ולפ"ז יש מעלה בהגוף דישראל על נשמתם, שאהבת הקב"ה לישראל מצד נשמתם היא כעין אהבה טבעית כמו אהבת האב לבנו דנשמות הם „בנים למקום". היינו שאהבה זו שרשה ממדרגה ששייכת איזו תפיסת מקום דהנאהב, ואינו מעצמותו שלמעלה מכל סיבה ועניו. ובחירת הקב"ה בישראל היא מצד גופם שאינה משום מעלת הגוף, ורק מצד שהוא ית' בחר בו, היא מבחי' עצמותו ומהותו ממש (ראה בכ"ז בארוכה לקו"ש חי"א ע' 5 ואילך).

ולאידך: מעלה בהנשמה שאינה בהגוף בזה שהיא עצמה בן להקב"ה „וחלק אלקה ממעל ממש", משא"כ הגוף שמצד עצמו „נדמה בחומריותו לגופי אוה"ע", ורק שהקב"ה בחר בו, הרי גם לאחרי שבחר בו, המעלה היא מצד הבוחר ולא (כ"כ?) מצד הגוף, ואין מעלה זו מתאחדת בו כ"כ עד שתהא ניכרת בו.

71) ועד"ז בנשמה וגוף, כנ"ל, שע"י קישור הנשמה בהגוף שאו הם נעשים כאחד ועד שכל חיי הגוף הוא נשמתו, הנה אז נקבעת בהגוף גם המעלה דנשמה, והיא שבחירת העצמות שישנה בהגוף, באה לו (ע"י הנשמה) בפנימיות ובגילוי, אשר זה (בחירת העצמות) נעשה מציאותו.

וראה בארוכה שיחת כ"ף מנ"א תשל"ב, שי"ל שזהו הטעם שהגוף נפסד בסילוק הנשמה ממנו (אף שבו דוקא היא בחירת העצמות, שהיא בחירה נצחית) — כי הגוף כמו שהוא לעצמו, הרי המעלה שבו (בחירת הקב"ה) אינה בגלוי במציאותו. ולכן גם לאחרי שפעלה בו הנשמה (במשך זמן היותה בגוף) שתקבע בו מעלה זו בפנימיותו ועד שהיא תהי' כל מציאותו, הנה כאשר בצאת הנשמה מהגוף מסתלקת ממנו מעלתו זו (היינו שענין הבחירה אינו מתאחד עוד עמו) — נפסדת אז (סו"ס) כל מציאותו *. ולכן גם צדיקים חוזרים לעפרם שעה אחת לפני תחה"מ (שבת קנב, ב). בדוגמת הלוחות, שלאחרי שה„מכתב אלקים" חרות בהם, נעשה זה כל מציאותם, וכאשר „פרח הכתב מעליהן" — „אין בהם ממש". כמו שנתבאר בארוכה בלקו"ש חי"ד ע' 30 ואילך.

אלא שבנוגע להגוף, מכיון שבחירת הקב"ה היא בחירה נצחית, אי"ז הפסד אמיתי, ולכן כל ישראל יש

---

*) וע"ד המבואר בכ"מ (ד"ה שובה תרנ"ט. ועוד) דאף שהגוף יש לו חיות המקיימו בפ"ע מלבד הנפש, הרי גם חיות זה נמשך ג"כ ע"י הנפש ולכן בהסתלק הנפש מהגוף, נפסק גם המשכת חיות של הגוף.

וואָס לפי״ז איז מובן וואָס מ׳דאַרף אַנקומען צו דעם וואָס ישראל מתקשׁראן באורייתא ואורייתא בקוב״ה, כאָטש אידן זיינען פאַרבונדן מיט אלקות אַליין מצד בחירתו ית׳, נאָר דאָס איז דער־פאַר ווייל דער גילוי אין איחוד פון בחירה ביי אידן קומט דורכן קישור מיט אורייתא[72].

יג. עפ״ז איז מובן אויך בנוגע לא״י: אעפ״י אַז בחירת הקב״ה איז אַן ענין נצחי, וואָס דאָס ווערט דער מהות פון דעם דבר הנבחר, פונדעסטוועגן, ווי־באַלד דאָס קומט מצד בחירת הקב״ה, איז דער גילוי דערפון פאַרבונדן מיט דער קדושה בפועל וואָס איז דאָ אין א״י.

וי״ל אַז דאָס איז דער טעם וואָס בשעת דער רמב״ם רעדט וועגן דעם איסור יציאה מא״י וכיו״ב, טיילט ער ניט פאַנאַנדער בפירוש צוויישן די צוויי מעלות — בחירת הקב״ה און קדושתה (ער איז דאָס מדגיש בלויז וועגן ער רעדט לגבי איסור יציאה מבבל, כנ״ל), וואָרום אויך מעלת הבחירה איז פאַר־בונדן, בנוגע צו איר גילוי — מיט קדושת א״י[73];

און דער תכלית השלימות בזה וועט זיין לעת״ל, וואָס בקרוב ממש „יבואו ישראל שנקראו נחלה לארץ שנק׳ נחלה ויבנו ביהמ״ק שנקרא נחלה בזכות התורה שנקראת נחלה״[74].

(משיחות יו״ד שבט וש״פ בשלח תשל״ו)

להם חלק לעוה״ב (סנה׳ ר״פ חלק) שיקומו בתחה״מ נשמות בגופים**. וראה לעיל ע׳ 234 הערה *52, ע׳ 235 הערה 58.

72) ראה המשך תרס״ו ד״ה וידבר גו׳ במדבר סיני בסופו. ובכ״מ. ולהעיר ש„ובנו בחרת״ ה״ במתן תורה (ראה שו״ע אדה״ז סי׳ ס׳ ס״ד).

**) וע״פ הנ״ל שגילוי הבחירה בהגוף הוא ע״י הנשמה דוקא, אולי יש לבאר זה שאלו שאין להם חלק לעוה״ב במשנה שם, היינו שגופם כלה. ראה בהמובא בתשובות וביאורים סי׳ ח׳ ס״ד• וראה הערה 5 שם. לעיל במקומות שנסמנו בפנים ההערה.

---

*) אגרות קודש כ״ק אדמו״ר שליט״א ח״א ע׳ קמח ואילך. המו״ל.

---

73) ועפ״ז יומתק בנוגע לתרו״מ — ראה לעיל הערה 40.

74) מכילתא בשלח טו, יז.